

CHIAPAS

1. POPIS ÚZEMÍ A JEHO STRUČNÁ HISTORIE

POPIS ÚZEMÍ

GEOGRAFICKÉ PODMÍNKY

Rozloha nejnižnějšího státu Spojených států mexických (Mexika) je 74 211km² (srv. s rozlohou České republiky – 78 863km²). Rozkládá se na pomezí subtropického a tropického klimatického pásu, takže se zde můžeme setkat jak s pouštěmi, tak s tropickým deštným pralesem. Území Chiapasu charakterizuje nesmírně členitý terén. Od západu na východ prudce stoupá od pobřeží Tichého oceánu ke štítům pohoří Sierra Madre de Chiapas, s nejvyšší horou – sopkou Tocaná, až do výšky 4092m. Pohoří se svažuje do údolí řeky Grijalva, které je dnes z velké části zatopeno přehradami Presa la Agnostura a Presa Nezahualcoyótl. Od řeky se terén zase zvedá do oblasti Los Altos (výšiny), druhého horského masivu Sierra Madre del Norte až do 2000metrů nad mořem. Odtud klesá do nížiny lakandonského pralesa (La Selva Lacandona), kudy protéká řeka Usumacinta, tvořící přirozenou hranici s Guatemalou.

FLÓRA A FAUNA

Díky pralesu a západním svahům pacifického hřebenu Sierra Madre je příroda Chiapasu opravdu rozmanitá. 40% území je pokryto lesy (v ČR cca 33%), 10% území zabírají rezervace. Podle odhadů se na 1ha lakandonského pralesa vyskytuje 30 druhů stromů, 50 druhů orchidejí, 40 druhů ptáků, 20 druhů savců, 300 druhů obojživelníků a plazů a 5000 druhů bezobratlých. V rámci celého Mexika, zde lze nalézt například 80%všech druhů motýlů, 40% všech druhů savců atp. Stejně tak na území Chiapasu žije spousta jinde vyhubených nebo silně ohrožených druhů jakými jsou jaguár, quetzal, tangara či iguána.

OSÍDLENÍ

V současnosti žije na území Chiapasu asi 3,9 milionu lidí. Při ploše 74 211km² to znamená 52 obyvatel na kilometr čtvereční (srv. v ČR 130 obyvatel na km²). Stejně jako celá latinská Amerika, se i Mexiko v posledních letech potýká s rychlým populačním růstem. Pokud se zaměříme konkrétně na Chiapas, stoupl zde od roku 1970 počet obyvatel 2,5krát. V některých oblastech však došlo k nárůstu dalece přesahujícímu tento průměr. Například v oblasti La Selva stoupl za posledních 40 let počet obyvatel z 3000 na 300 000! Největší hustota osídlení je mezi pobřežím a Sierrou Madre de Chiapas. Jedná se totiž o velice úrodnou oblast s množstvím kávových a banánových plantáží. Pro její označení se vžil název Soconusco. Hřebeny pohoří jsou neobydlené a obyvatelstvo je koncentrováno převážně v údolí Grijalvy. Díky stavbě obou přehrad však byla většina nejlepších zemědělských půd zaplavena a vlivem migrace v oblasti dochází k odlesňování svahů. Hustě obydlen je i hřeben Sierra Madre del Norte, především tedy výše zmíněná oblast zvaná Los Altos de Chiapas (chiapaské výšiny). Jedná se nejdéle obydlené území postkolumbovského Mexika. Co se týče pralesa, ten byl původně poměrně hustě osídlen, ale s příchodem Evropanů byla velká část jeho obyvatel pobyta, podlehla nově zavlečeným nemocem nebo byla koncentrována v nových centrech osídlení (například Los Altos). V dnešní době pokrývají většinu území pralesa národní park (Montes Azules), pastviny dobytka velkostatkářů a pole nových kolonistů.

Co se týká demografického vývoje Chiapasu, je srovnatelný s vývojem v celém Mexiku. Po příchodu „civilizovaných“ Evropanů došlo k prudkému populačnímu poklesu v důsledku nových chorob, proti kterým nebyli domorodci imunní (šlo hlavně o neštovice), dále kvůli bezmeznému vyvražďování indiánského obyvatelstva a také díky nelidským podmínkám, které vládly na plantážích, kde byli domorodci nuceni pracovat. Po určité době, kdy většinu obyvatel tvořilo indiánské obyvatelstvo se utvořila charakteristická skupina obyvatel – tzv- *mesticů*. Jednalo se o míšence Indiánů a Španělů, kteří v současnosti tvoří nejpočetnější skupinu obyvatel. Dále zde žijí nepočetné skupiny kreolů (lidé se španělskými předky, ale narození na území amerického kontinentu) a cizinců. Indiáni tvoří v současnosti asi 30% obyvatel Chiapasu, což téměř třikrát překračuje celomexický průměr. Jedná se o různorodé etnikum, více než třiceti jazykových skupin.

STRUČNÁ HISTORIE ÚZEMÍ

První významnou civilizací v dějinách Mexika byli Olmékové, kteří zde žili v letech 12000-500 př.n.l. Od nich převzali většinu znalostí (včetně písma a kalendáře) Mayové, předci současných obyvatel Chiapasu. Co se týče vyspělosti jejich kultury a vzdělanosti a organizace do městských států, bývají Mayové přirovnáváni k Řekům. První zmínky o nich pocházejí z roku 300př.n.l. Z městských států se zachovalo město Pelanque, které leží na území dnešního Chiapasu a které bývalo mocenským a kulturním centrem oblasti. Koncem 9. století začali do oblasti pronikat kmeny ze severu. Jedním z nich byli Toltékové, od kterých svůj původ později odvozovali Aztékové, kteří vytvořili nejrozsáhlejší a nejmocnější říši. Ta byla dobytá až v letech 1519-1521 Hernandem Cortézem, k němuž se přidávali podrobené kmeny. Brzy však poznali, že zvolili jen další zlo. Indiánské obyvatelstvo bylo vystaveno genocidě, která nemá ve světové historii obdoby.¹ Samotný Chiapas byl dobyt v roce 1528 Diegem de Mazariegos, který založil nové hlavní město Ciudad Real, dnes Cristobál de Las Casas. administrativně byl Chiapas přičleněn ke Kapitanátu Guatemala. Dobyvatelé si ihned začali zotročovat indiánské obyvatelstvo a dělat si nároky na jeho pozemky. Systém, který využíval Indiány k práci zadarmo a podle potřeby se nazýval *encomienda*. Roku 1549 byl zrušen a nahrazen systémem zvaným *repartimento*. Ten v některých oblastech Chiapasu „přežil“ až do 80. let 20. století.² Pro pozemky velkostatkářů se brzy vžil název *hacienda*, která byla obdobou evropských velkostatků.

Od konce 18. století docházelo k různým projevům nespokojenosti, inspirovaným revolucí ve Francii a v USA. To vedlo až ke svržení španělského místokrále v roce 1821. Byla vyhlášena nezávislost a ustaveno císařství. I toto zřízení se však brzy stalo předmětem další nespokojenosti, což v roce 1824 vyústilo k jeho zrušení a vyhlášení republiky. Moc získali liberálové podporovaní USA. V nové vládě hledali naděje původní indiánští obyvatelé a statkáři v ní viděli možnost dalšího upevnění a rozšíření moci. V roce 1861 začala s intervencí Francie a na trůn byl dosazen bratr císaře Františka Josefa Maxmilián. Záhy byl svržen a zastřelen. K moci se vrátil Benito Juárez (původem Indián). Největší podíl na obrazu Mexika jako liberálního státu měl Porfirio Díaz. V čele Mexika stál 35 let a prezentoval Mexiko jako liberální, silný stát (fakticky se jednalo o vojenskou diktaturu). Ve skutečnosti však iluze pořádku a ekonomického rozvoje pouze zakrývala obrovské sociální problémy běžných obyvatel. Existoval sedmidenní pracovní týden, 11-14 hodinová pracovní doba, miliony lidí byli

¹ V roce 1519 žilo na území Mexika 23-28 milionů Indiánů, v roce 1568 necelé 3 miliony a roku 1600 méně než 2 miliony. (Dvorská, Slačálek 2003)

² *Encomienda* byla obdobou roboty u nás, *repartimento* bylo systémem stálého zadlužení, kdy si zemědělec půjčil od statkáře peníze na „zabydlení se“. Tento dluh je udržován nízkými mzdami někdy povinným nákupem zboží v prodejně patřící statkáři. Rolník tak zůstal zadlužen často na celý život. Po jeho smrti přecházeli dluhy na příbuzné. (Mácha 2003)

nucení pracovat na cizích polích za nejnižší mzdu (často i bezplatně), s rozšiřováním haciend docházelo k likvidaci indiánských vesnic. Jakýkoliv projev odporu byl ihned potlačen silou. Pro ilustraci uveďme údaje ze statistiky z roku 1910: v té době patřilo 97% půdy 1% populace a naopak 96% populace vlastnilo 1% půdy. (Mácha 2003)

Po mezinárodní finanční krizi a otřesu mexické ekonomiky v roce 1907 se nespokojenost rozšířila ze dna společnosti až mezi politické elity. V roce 1911 byl svržen prezident Díaz, kterého v úřadu nahradil Francisco Madero. Ten se však rozhodl pokračovat v nastoupeném liberálním trendu, což zklamalo jeho dřívější spojence, z nichž jmenujme Pancho Villa, Emiliana Zapata a Ricarda Florese Magnóna. Ti stáli u počátků nového povstání a také u zrodu tzv. Plánu z Ayaly. Ten požadoval vyvlastnění půdy statkářům a její přerozdělení „potřebným“. Povstání však bylo krvavě potlačeno. Nicméně došlo k tomu, že si problému většiny všimly vládnoucí elity a to do té míry, že byl v roce 1917 formulován článek 27 ústavy. Ten omezoval právo na vlastnictví půdy, která měla být později přerozdělena³. V praxi se však na reformu čekalo dlouho. Čas, který akorát postačil velkostatkářům k „přerozdělení“ půdy mezi členy svých rodin a příbuzné. Ačkoli byl odkaz povstání živý, povstalci, kteří by na dodržování článku 27 dohlíželi byli nepohodlní. Zapata byl zavražděn v roce 1919, Magnón zemřel v roce 1922 v americkém vězení a Villa byl zastřelen ze zálohy v roce 1923.

Ve snaze získat přízeň širokých vrstev, přijaly revoluční ideály za své vládnoucí elity. Ty nakonec v roce 1929 vytvořili stranu národní revoluce, později přejmenovanou na Institucionální revoluční stranu (PRI). Ta se díky nátlaku, kontrole ostatních a falšování výsledků voleb udržela u moci až do roku 2000. Po poklesu cen ropy v 70. letech se Mexiko ocitlo ve finanční tísní, zadlužilo se a postupně se stávalo závislé na svých věřitelích - hlavně na USA a mezinárodních finančních institucích. Důsledkem toho bylo přijímání neoliberální politiky, omezování moci státu a nechávání volného prostoru v ekonomice nadnárodním korporacím. Nekritické přijímání neoliberálních myšlenek vedlo v roce 1992 ke zrušení článku 27 ústavy. Tím tisíce chudých rolníků přišli o možnost legálního získání půdy.

2. PŘÍČINY VZNIKU KONFLIKTU

Pokud bychom chtěli najít kořeny povstání EZLN, museli bychom vycházet z historie a hledat společné jmenovatele všech povstání, ke kterým došlo od příchodu Španělů do Mexika. Jde hlavně o špatnou sociální situaci většiny obyvatelstva, vlastnictví půdy, porušování lidských práv. Konkrétně se jedná o otázky půdy, zdravotní péči, veřejné služby, výživu, vzdělání, zaměstnání a obchod, autonomii indiánského obyvatelstva a svržení vlády jedné strany. Myšlenkově se zapatisté hlásí k odkazu plánu z Ayaly. Lze se domnívat, že posledním impulsem k povstání EZLN bylo vsoupení v platnost severoamerické zóny volného obchodu 1. ledna 1994, kterou zapatisté považovali za útok na životní úroveň. Dalším důvodem bylo zrušení článku 27 ústavy, což mělo v zemědělském Chiapasu za následek snížení životní úrovně a ztrátu možnosti legálně získat půdu.

Přesto, že je povstání v Chiapasu charakteristické a liší se od většiny guerillových hnutí (obsahově se spíše podobá novým sociálním hnutím, formálně a hierarchií se blíží guerillám), lze o něm z hlediska příčin a cílů říci, že je jen jedním z mnoha, ke kterým na území Mexika došlo (Dvorská, Slačálek 2003)

³ Článek 27 zaručoval agrární reformu, občinové vlastnictví půdy, její nedotknutelnost aj.

3. Klíčové události ve vývoji sporu od jeho vzniku do současnosti⁴

Vše pravděpodobně začalo v první polovině 80. let dvacátého století, kdy přišli zakladatelé EZLN z mexických měst do lakadonské džungle. Údajné datum založení Zapatovy armády národního osvobození (EZLN) připadá na 17. listopadu 1983.

Dalším důležitým mezníkem ve vývoji sporu je zrušení článku 27 mexické ústavy z roku 1917. Tento článek omezoval právo na vlastnictví půdy požadavkem, aby půda byly rozumně a společensky užitečně užívána, uznal vlastnictví půdy obcemi a komunitami. A navíc žádal vrácení pozemků, které zabrali velkostatkáři.

K prvnímu lednu 1994 vstupuje v platnost Severoamerická zóna volného obchodu (NAFTA). Reakcí na její vznik je obsazení několika měst v jihomexickém státě Chiapas Zapatisty. Ve svém prvním prohlášení požadují půdu, svobodu a především autonomii indiánského obyvatelstva. Dále požadují odklon od neoliberální politiky a odstoupení Carlose Salinas de Gortari (PRI).

Od 2. do 11. ledna 1994 probíhá ofenzíva ze strany Mexické armády proti povstalcům. Ti se vrací zpět do pralesa, do hor.

12. ledna 1994 Salinas de Gortari přikazuje na nátlak veřejnosti příměří mezi Mexickou armádou a povstalcí. Posléze dochází v únoru k prvním mírovým jednáním mezi EZLN a pověřenými lidmi vládou.

21. srpna se v dosti kritizovaných volbách stává prezidentem Ernesto Zedillo (PRI). Jelikož mírová jednání mezi Mexickou vládou a EZLN nepokračují, přerušují 10. října Zapatisté svou komunikaci s pověřenci vlády.

V prosinci 19. Zapatisté podnikají zcela nenásilnou ofenzívu, kdy proniknou do vojenských obležení a vyhlásí asi 30 obcí za autonomní. Po celý rok 1994 zabírají indiánské a rolnické skupiny okolo 300 až 400 pozemků.

9. února 1995 je vydán zatykač na subcomandante Marcase a další členy velení. Policie a armáda vnikají do Zapatistických obcí a obsazují je. Přes 20 000 lidí prchá do hor.

Na přelomu února a března roku 1995 dochází k Celosvětové mobilizaci proti válce v Chiapasu. Zedillo je nucen ukončit armádní ofenzívu.

V dubnu, konkrétně 20. 4. 1995, jsou zahájena jednání v San Andrés.

V srpnu vzniká první Consulta (zapatistické referendum), jíž se zúčastní asi 1,3 miliónu Mexičanů a Mexičanek, kteří z 90% uznávají požadavky EZLN a s těsnou většinou se vysloví pro její přeměnu na celomexické, nezávislé civilně politické fórum.

1. ledna 1996 navrhnou zapatisté jako odezvu na první Consultu založení civilní Zapatovy fronty národního osvobození (FZLN).

16. února dochází k první dohodě v jednání v San Andrés, jenže druhé kolo jednání ztroskotá v srpnu téhož roku.

Dochází také k prvnímu Mezikontinentálnímu setkání v Chiapasu a to mezi 29. červencem a 3. srpnem.

První národní indiánský kongres CNI se koná v městě Mexiko od 10. do 12. října.

Parlamentní komise COCOPA předkládá svůj návrh zákona o právech a kultuře indiánů.

EZLN jej akceptuje, ale Zedillo přichází s návrhem, který se od původní dohody ze San Andrés silně liší.

Zedilloův návrh je také (16. ledna) EZLN odmítnut a mírová jednání jsou přerušena. V září 1997 se uskutečňuje pochod 1 111 maskovaných zapatistů na Mexiko City. Požadují realizaci dohod ze San Andrés a poté se zúčastňují druhého Národního indiánského kongresu.

V září téhož roku se koná zakládající setkání FZLN, kterého se účastní na 3000 delegátů. Ze setkání vzniká dohoda, že se FZLN nebude snažit převzít moc a nestane se politickou silou.

⁴ Kapitoly 3 a 4 vycházejí z Mácha (2003) a Dvorská, Slačálek (2003)

12. ledna 1998 se konají masové demonstrace v Mexiku, které protestují proti přítomnosti polovojenských jednotek v Chiapasu. Během roku se množí vpády vládních jednotek do území, která byla prohlášena za autonomní. Řada mezinárodních pozorovatelů je následně vypovězena z Mexika.

19. července 1998 vydává EZLN „Páté prohlášení z lakandonského pralesa, kterým ukončuje několikaměsíční mlčení.

V březnu přes 2,5 milionu lidí potvrzuje v hlasování politickou legitimitu zapatistických požadavků.

2. července odchází po 71 letech od moci PRI, která je poražena Vincentem Foxem (PRD). Po nové vládě (nastoupila do úřadu v prosinci 2000) požaduje EZLN důkazy, že je ochotna postupovat dialogem (propuštění zapatistických vězňů, realizace dohod ze San Andres...).

V únoru 2001 se zapatisté vydávají na „pochod za indiánskou důstojnost“, který projde přes 12 států Mexika do hlavního města Mexiko city. Poté zapatisté odmítají souhlasit s okleštěnou verzí dohod ze San Andres, kterou schválil parlament, protože dle nich spíše nahrává velkostatkářům a rasistům. (V červenci 2002 se koná v San Cristobal de las Casas Národní setkání za mír, kterého se účastní na 1 000 lidí, kteří požadují realizaci dohod ze San Andres. V Chiapasu se koná také setkání proti neoliberalismu – zástupci 80 organizací podporují další odpor proti vládní politice a boj za autonomii.

V listopadu 2002 je založeno první „Aguascalientes“, a to v Madridu. Jedná se o kontaktní místo pro občany z celého světa.

Koncem roku se znovu zostřuje situace v Chiapasu, a to kvůli záměru vlády vyklidit část zapatistických vesnic.

1. ledna 2003 přerušila EZLN dvouleté mlčení – poklidným a nenásilným obsazením San Cristobal de las Casas více než 20 000 zapatisty.

4. Charakteristika stran konfliktu

1. strana:

Zapatova armáda národního osvobození (EZLN) se před světem dramaticky zviditelnila 1. ledna 1994. Ve stejný den, kdy vstoupila v platnost smlouva NAFTA, z pralesa vyšel malý počet bílých a indiánští povstalci. Zapatistické hnutí je velmi pečlivě a dlouhou indiánských komunitách, hledáním společné řeči s indiánským obyvatelstvem a nakonec i výcvikem a přípravou povstání. Přestože zakladatelé EZLN pocházeli původně z měst a byli dokonce s největší pravděpodobností bílí, získali si nakonec důvěru indiánů. Indiáni ocenili, že městští intelektuálové jsou ochotni vnímat jejich touhy a přistupovat k nim jako rovní k rovným. Zapatistické hnutí si vytvořilo rovnostářskou strukturu, která na jednu stranu vycházela z indiánských samosprávných tradic, na druhou stranu je kombinovala s relativně moderní rovnostářskou přímou demokracií a odstraňovala tak přinejmenším zčásti některé autoritářské prvky indiánských zvyků. Základem této struktury jsou obecná shromáždění, která vysílají své zástupce do Tajných revolučních indiánských výborů. Tyto výbory pak zase vysílaly své delegáty do Generálního štábu tajných revolučních indiánských revolučních indiánských výborů. Ten je nejvyšším orgánem revoluční armády.

Subcomandante Insurgente Marcos, začátkem osmdesátých let dorazil do Chiapasu společně s hrstkou přátel. Nabídl Mayům ideologickou záštitu pro jejich boj, ale byl odmítnut s tím, že Mayové nic takového nepotřebují. Situace se změnila a Marcos se společně se svými přáteli naučil od Mayů nový pohled na svět. Marcos, na veřejnosti vždy zakuklený muž s dýmkou, je neoficiálním mluvčím Tajného revolučního domorodého výboru CCRI – generálního velitelství EZLN. Mluvčím se stal hlavně proto, že na rozdíl od velké části Indiánů mluví španělsky. Jako subcomandante má určité vojenské pravomoci, ale podléhá přesto velení indiánských comandantes, tedy velitelů. Ti mu také určují, co smí a nesmí říkat.

Zapatisté si kladou velmi velké cíle v rámci celého Mexika, jejich cílem je zplnohodnotnit indiánskou identitu a postavit mexické národní vědomí na tradici více než pětisetletého útlaku a boje proti němu. V polické sféře je jejich jasným cílem svrhnout vládu jedné strany a zbavit se neoliberálního poručnickování ze strany nadnárodních společností a USA a prosadit práva domorodých obyvatel.

2.strana:

Volný trh, ekonomická globalizace tedy dle Zapatistů „neoliberalismus“, soudobá varianta liberalismu 19. století, tedy volnotržního kapitalismu, který se vyznačuje obchodní soutěží, privatizací, deregulací a volným pohybem kapitálu i přes hranice národních států. Vítězové 2. světové války na jejím konci rozhodli o neoliberálním modelu volného trhu, jehož prozatímním základem se stala Všeobecná dohoda o clech a obchodu GATT, předchůdkyně dnešní Světové obchodní organizace WTO. Dále byl založen Mezinárodní měnový fond a Světová banka. V roce 1982 došlo v Mexiku k ekonomické krizi a na nátlak Mezinárodního měnového fondu a Světové banky začal prezident Miguel de la Madrid reformovat mexické hospodářství podle pravidel volného trhu. Zprivatizovala se celá řada státních podniků a zlepšily se podmínky pro investice ze strany zahraničního kapitálu. Snižily se státní sociální výdaje a zvýšily daně. Došlo k mírnému hospodářskému růstu, ale mezi lety 1981 a 1990 klesly reálné mzdy mexických pracujících o 40%, minimální mzda klesla v letech 1983 až 1989 o polovinu a prudce se zvýšila nezaměstnanost. K další ekonomické krizi došlo v roce 1994.

Vláda jedné strany, byla vytvořena roku 1929 jako Strana národní revoluce a později se přejmenovala na Institucionální revoluční stranu PRI. Byla to totalitní politická organizace, která se slovním levičářstvím a populistickým využíváním odkazu mexické revoluce udržet moc sama pro sebe. Díky nátlaku, kontrole ostatních, manipulaci a falšování výsledků voleb se PRI dařilo vládnout bez přestání od roku 1929 do roku 2000. Strana se snažila udržovat si hodnou a levicovou tvář „přátel lidu“. Skutečnou tvář, ale ukázala roku 1968, kdy se ukázal být ohrožen její monopol na moc. Došlo k potlačení studentského hnutí mexickou vládou. Po nástupu dlužní krize se ještě navíc rozpadla pohádka o „revolučnosti“ PRI. Po poklesu cen ropy v sedmdesátých letech se Mexiko ocitlo ve finančních problémech, které řešilo zadlužením. Dluhy nebylo schopno splácet a tak na řadu přišly v osmdesátých letech a v polovině let devadesátých USA a s nimi mezinárodní finanční instituce v roli věřitelů Mexika. Mexiko bylo dáváno za vzor státu, který omezuje svůj vliv v ekonomice na úkor většího prostoru pro nadnárodní společnosti. Jenže tento sen se rozplynul už v polovině devadesátých let, kdy Mexiko skončilo v hluboké ekonomické krizi.

„3. strana“: Omezovat konflikt v Chiapasu jen na střet mezi vzbuřenci a vládními jednotkami by bylo velmi zjednodušující. Důležitými aktéry jsou především ostatní obyvatelé Chiapasu. Byla zde různá reakce ze strany rolníků. Část z nich reagovala dosti konzervativně, jelikož si uvědomovala hrozbu zapatistického hnutí pro jejich dosavadní mocenské pozice. Velkostatkáři a dobytkáři se povstání obávali zcela určitě, ale velká část rolníků se přestala bát vlastní aktivity a velká část z nich začala obsazovat půdu velkým vlastníkem.

5. SÍLY A UDÁLOSTI MIMO REGION, OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ SPORU

Zapatisté neomezují svou činnost pouze na stát Chiapas. Vzhledem k tomu, že mexická vláda stáhla do tohoto státu většinu své armády, snaží se zapatisté různými způsoby ovlivnit situaci a hledat podporu v celém Mexiku i jinde na světě. Válka v Chiapasu byla totiž také podpořena USA, které se obávaly destabilizace země, v níž byly nemalé americké investice, a

rovněž i globálních politických dopadů povstání zapatistů. Mexiku tak byly na boj proti vzbouřencům poskytnuty nejrůznější zbraně a výstroj, včetně bojových vozidel, letadel a vrtulníků. Oproti tomu si Zapatisté svou podporu získali v různých mexických levicových skupinách, odborech, rolnických svazech a indiánských organizacích. Už 10. ledna 1994 proběhla v hlavním městě Mexika půlmilionová demonstrace za mír. Demonstrace pokračovaly a byly radikálnější. Dokonce se začaly objevovat i levicové skupiny jako např. Lidová revoluční armáda (EPR), v létě 1996 v mexickém státě Guerrero. Zapatisté však takovou spolupráci odmítli. V letech 1995 a 1996 probíhají také tzv. Consulty (zapatistické referendum), kterých se celkem zúčastní asi 2,8 milionů Mexičanů a Mexičanek, kteří uznají požadavky EZLN a s těsnou většinou se vysloví pro její přeměnu na celomexické, nezávislé civilně-politické fórum a potvrzuje politickou legitimitu zapatistických požadavků. Jako reakce na to v roce 1997 vznikla Zapatistická fronta národního osvobození (FZLN), jakési politické křídlo EZLN. Ta do ní ale odmítla vstoupit kolektivně a tak se stala nefunkčním politickým subjektem. Mnohem významnější pro zapatisty byly kontakty s různými skupinami mimo politické spektrum. Byli inspirací pro mnoho rolnických skupin a odborů a podařilo se jim s řadou z nich navázat i přímé kontakty prostřednictvím svých delegátů. Podobně se jim podařilo kontaktovat studenty Autonomní národní mexické univerzity (UNAM) Mexico City. Ti devět měsíců stávkovali a okupovali budovu univerzity. Významné byly rovněž již zmíněné aktivity mezi ostatními indiány. Na popud zapatistů vznikl roku 1996 celomexický Národní indiánský kongres, který vyšel z požadavků EZLN a roku 2001 jasně vyhlásil na svém setkání požadavek práva na sebeurčení a samosprávu pro jednotlivé indiánské obce. Roku 2000 zapatisté a další mexická sociální hnutí velmi významně přispěli k porážení vládní strany PRI ve volbách. Vítězem se stala koalice pravice a zelených (PRD) s kandidátem Vicente Foxem. Ten ale v mnoha ohledech pokračoval v dosavadní politice PRI a zapatisté se ním odmítli v zásadních otázkách bavit a nadále pokračovali v nátlaku na splnění svých požadavků. Jedním z forem tohoto nátlaku byl velký pochod z Chiapasu až do hlavního města Mexika v březnu 2001. Zapatistický boj za uznání v měřících Mexika stále pokračuje.

Již v prvních dnech po povstání došlo i jinde ve světě k solidárním akcím a od té doby vzniklo po celém světě nespočet podpůrných skupin, které organizují demonstrace, pořádají finanční a materiální sbírky a šíří informace. Důležitou úlohu v šíření zapatistických myšlenek sehrál internet. Světová veřejnost se např. prostřednictvím internetu mohla v srpnu 1995 zúčastnit plebiscitu (tzv. Consulty) o budoucím politickém směřování EZLN. To se sice konalo v Mexiku, ale skrze internet se do něj zapojilo dalších 81 000 lidí ze 47 zemí světa.

Nejvýznamnějšími mezinárodními událostmi, na nichž měli zapatisté přímý podíl, byla obě tzv. Mezikontinentální setkání proti neoliberalismu a za lidskost. První se konalo v červenci 1996 v Chiapasu a zúčastnilo se ho přes 3000 solidarizujících a sympatizujících osob z více než 40 zemí celého světa. Tehdy se zde setkaly různé proudy a hnutí a byla zahájena intenzivní vzájemná komunikace a koordinace. Důležitým bodem byla ze strany EZLN navržená horizontální, tedy nehierarchická, struktura a zachování autonomie jednotlivých skupin a hnutí. Druhé Mezikontinentální setkání se konalo v následujícím roce ve Španělsku a neslo se v podobném duchu jako první. Zúčastnilo se ho také okolo 3000 lidí. Zapatisté zde již byli zastoupeni jen prostřednictvím malé delegace a celou akci zorganizovaly sympatizující španělské skupiny. Výsledky obou setkání a zapatisty zahájené diskuse jsou ohromující. Začíná se hovořit o tzv. nových sociálních hnutích, které se značně liší od formálně a hierarchicky organizovaných odborů či politických organizací usilujících o převzetí státní moci. Mají decentralizovanou nehierarchickou strukturu a zabývají se i otázkami, jako je ochrana životního prostředí, ženská práva nebo kulturní rozmanitost. Pro toto hnutí se vžilo označení "grassroots". Existovalo zde již samozřejmě dříve, ale až nyní začalo vystupovat koordinovaně a být vidět. Takto

byla roce 1998 ustavena neformální síť Peoples' Global Action (PGA) sdružující organizace a hnutí z celého světa, která se velmi významně podílí na celosvětových mobilizacích proti zasedáním institucí jako je Světová banka, Mezinárodní měnový fond nebo Světová obchodní organizace.

Jedním z nejpozoruhodnějších aspektů zapatistického hnutí je fakt, že bylo schopné vyvolat mezinárodní diskusi o smyslu demokracie a globalizace, která mezi "grassroots" hnutími vedla k poznání, že ač velmi různá, bojují proti stejnému nepříteli. Zapatisté říkají, že "nuestra lucha es tuya", náš boj je váš boj. Tím zdůrazňují nutnost změny systému na celém světě. Tato organizace, či spíše hnutí, dokázalo oslovit miliony lidí a velmi významně ovlivnilo vytvoření toho, co dnes nazýváme hnutím proti ekonomické globalizaci.

6. PŘEHLED DOSAVADNÍCH STRATEGIÍ ŘEŠENÍ KONFLIKTU

Od prvního revolučního aktu zapatistického osvobozenického hnutí uplynulo skoro 11let. Od té doby proběhlo mnoho událostí a debat, které více či méně ovlivnily vývoj situace v mexickém Chiapasu. První reakcí vlády na události z 1.1. 1994 byl vojenský zásah, ve kterém byla nasazena zhruba pětina mexické armády, kdy se oddíly EZLN byly nuceny stáhnout zpět do hor. Počet vládních vojáků zapojených do lokální války zanedlouho stoupl na 50 000 ale i přesto bylo zřejmé, že takto nelze zapatisty porazit. Tento konflikt se ale nedá omezit jen na vojenské střety mezi povstalci a mexickou armádou. Důležitými aktéry jsou především ostatní obyvatelé Chiapasu. Jejich reakce byly různé. Začlo se s vyhlásováním autonomií jednotlivých obcí, okresů a vlád a obsazováním půdy vlastněné velkostatkáři. Ti, mnohdy za podpory vlády, na svoji obranu zakládali protirevoluční polovojenské jednotky. Došlo k vlně zatíkání střetů a masakrů. První pokusy o vzájemné vyjednávání skončily neúspěchem a pokračováním represí ze strany vlády. Situace se moc nezměnila a současný stav je takový, že v Chiapasu probíhá válka s masivním nasazením obou stran, ale s relativně malým počtem bojových srážek. Přesto jsou jejím výsledkem desítky až stovky mrtvých a desetitisíce vyhnaných. Vláda věří, že tento problém vyřeší klasickou politikou "cukru a biče" - v tomto případě vyjednáváním a předstíranou ochotou ke kompromisu na jedné straně a masivním nasazením armády a terorem polovojenských složek na straně druhé.

Návrh k mírovým jednáním přišel ze strany vlády, když k němu přistoupilo i vedení EZLN zdálo se, že by spor mohl být urovnán. K největšímu úspěchu patřilo přijetí "Zákona pro dialog, usmíření a důstojný mír v Chiapasu," mexickým Kongresem. To zahájilo jednání, které mělo několik bodů. Vláda uznala právo indiánů na sebeurčení v rámci mexického národa, a také právo na rozsáhlou kulturní, politickou, ekonomickou a společenskou autonomii, včetně práva na vytváření vlastních politických a správních institucí. Výsledkem byla Dohoda ze San Andrés, ta měla ovšem jednu chybu - zůstala jen na papíře.

Vláda totiž otálela s uplatněním této dohody v legislativě. Existovala, ale nebyla ničím zaručena. Celá jednání navíc ztroskotala hned na druhém bodě, kdy vládní vyjednaváci doufali, že se EZLN, která požadovala demokracii a spravedlnost, spokojí s nějakou formou lokální změny. Ta ale požadovala radikální demokratizační reformy platné pro celé Mexiko. Jednání tak na plné čáře ztroskotalo a při pokusech je obnovit zapatisté vždy znovu odkazovali na již podepsanou Dohodu ze San Andrés. Parlament a senát nakonec v dubnu 2002 odsouhlasí natolik okleštěnou verzi dohod ze San Andrés, že EZLN okamžitě přerušuje kontakt s vládou a

nový zákon označí za zákon na ochranu práv velkostatkářů a rasistů. Mírová jednání takto zůstávají přerušena.

7. SEZNAM SPORNÝCH BODŮ BRÁNÍCÍCH VYŘEŠENÍ KONFLIKTU

Zajištění základních služeb, které je jedním z požadavků EZLN stojí peníze, které by měly plynout ze státní kasy. Když uvážíme, že mnozí rolníci daně vůbec neplatí (vyprodukují maximálně to, co spotřebují), je jasné, že peníze do školství nebo zdravotní péče plynou z kapes obyvatel velkých, průmyslových měst. Pokud by tedy měli daně platit všichni, bylo by potřeba přetransformovat zemědělský Chiapas na průmyslový, což je v rozporu s dalšími požadavky EZLN.

Dalšími překážkami jsou vzájemná nedůvěra, pozemkové spory, chudoba, mocenské zájmy a negramotnost .

Problémem je i snaha naroubovat demokracii (občanskou společnost) na tradiční společnost. Pokud by k tomu došlo, tato společnost by se zhroutila a její kultura by se zredukovala na pouhý folklór. Pojem lidská práva je indiánské společnosti cizí. Je třeba hledat cestu mezi tradicionalismem a liberalismem.

Požadavek na zachování tradic a z toho plynoucí autonomie je sám o sobě paradoxní (už jen kvůli zmíněné otázce roubování demokracie). Původní indiánská tradice je totiž díky 500 letému vzájemnému ovlivňování s evropskou kulturou již značně pokřivená a není vůbec jasné, zda by tento hybrid byl sám o sobě životaschopný.

8. NÁVRH STRATEGIE VEDOUcí K VYŘEŠENí KONFLIKTU

Možnou cestou vedoucí k vyřešení konfliktu je oddlužení Mexika a jeho vystoupení z NAFTA a ustavení celonárodního shromáždění, ve kterém by jednotlivé národnosti byly zastoupeny rovnoměrně. Důležité je omezení vlivu nadnárodních korporací a soustředění zemědělství do rukou drobných rolníků. S tím souvisí vlastnictví půdy, která by měla být přerozdělena obcím a jednotlivým majitelům, přičemž by byla omezena velikost pozemků. To by se příznivě promítlo v ekologické situaci. Vlastnický poměr je totiž ve vztahu k přírodě daleko osobnější než poměr zaměstnanecký. Důležitou roli by hrál v této otázce návrat k tradičnímu zemědělství.

LITERATURA:

Mácha, P.: Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu, Doplněk, Brno 2003.

Dvorská, A., Slačálek, O.: 10 let revoluce. Zapatisté v Mexiku. In: A-kontra nebo www.blisty.cz 19. 12. 2003

Internetové zdroje: www.ezln.org, www.fzln.org, www.blisty.cz

